

Çin Arktika'da: Arktika İpek Yolu

Seriye Sezen, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ORCID: 0000-0001-6473-3156, e-posta: seriyezezen@hotmail.com

Özet

Küresel iklim değişikliği ile buzların erimesi ivme kazanan Arktika'da gelecekte yaz döneminde hiç buz kalmayacağı öngörülmektedir. Deniz buzunun erimesinin yaratacağı yeni ekonomik ve ticari fırsatlar ile bölgenin zengin enerji-maden kaynaklarına erişimin kolaylaşacak olması, birçok ülkenin dikkatini bölgeye yöneltmiştir. Potansiyel ekonomik, ticari fırsatlardan yararlanma beklentileri ile Arktika ülkesi olmayan ama Arktika Konseyi'nin gözlemci üyesi bazı ülkeler Arktika politika belgelerini açıklamıştır. Arktika ülkesi olmayan ama Arktika'yla yakında ilgilenen, bölgede yatırımlarını, bilimsel araştırmalarını artıran, birçok Arktika ülkeleriyle ilişkilerini güçlendiren Çin Halk Cumhuriyeti (Çin) 2018'de Arktika İpek Yolu olarak anılan Arktika politika belgesini yayımlamıştır. Makale, Çin'in bölgeye ilgisinin nedenlerini, bölgeden beklentilerini incelemeyi, açıklamayı ve beklentilerinin olabirliğini tartışmayı amaçlamaktadır. Üç bölümde yapılandırılan çalışmada önce Arktika'nın coğrafyası ve hukuki durumu betimlenmekte, ardından, Spitsbergen Antlaşması ile Svalbard Takımadaları'nın yönetimi üzerinde durulmaktadır. İzleyen bölümde, Çin'in Arktika politikasının dayanakları incelenmekte, ülkenin Arktika'dan neyi, niçin istediği soruları yanıtlanmakta ve Arktika ülkelerinin Çin'in bu girişimine yaklaşımları özetlenmektedir. Son olarak, bölgenin karmaşık hukuksal/yönetimsel ve jeopolitik yapısı ile Arktika ülkelerinin yaklaşımları çerçevesinde Çin'in bölgeden beklentilerinin olabirliği tartışılmaktadır. Çin'in bölgeye yönelmesinde ana dürtü, ekonomik-ticari beklentiler olmakla birlikte, bu ilgi, Çin'in diğer girişimleriyle birlikte ve uluslararası ekonomi politik bağlam içinde analiz edilmelidir. Bu bağlamda makalenin temel savı, Çin'in Arktika politikasının, ülkenin son yirmi yıldır izlediği ve tonu giderek artan aktif dış politikasının, uluslararası sistemde kural koyucu lider ülke olma isteğinin yeni bir dışavurumu ve Bir Kuşak Bir Yol Girişiminin tamamlayıcı bir unsuru olduğudur. Bu nedenle Arktika yalnızca ekonomik çıkar arayışında olan ülkelerin mücadele alanı değil, ABD ve Çin arasında devam eden iktidar mücadelesinin yaşandığı bir coğrafyadır. Bu mücadeleye dahil edilmesi gereken bir diğer Arktika ülkesi, bölgede güçlü çıkarları olan Rusya'dır. Bu nedenlerle, ABD, Çin ve Rusya arasında rekabet alanına dönüşen Arktika'nın geleceğini ve Çin'in bölgedeki konumunu belirleyecek olan, diğer değişkenlerin yanı sıra, öncelikle bu rekabetin sonuçlarıdır.

Anahtar Sözcükler: Çin, Arktika, Arktika İpek Yolu, Bir Kuşak Bir Yol, Svalbard.

China in the Arctic: Arctic Silk Road

Abstract

Due to global climate change, melting of pack ice and fast ice has been accelerated in the Arctic. It is estimated that the region will be free of ice during the summers in the future. As this change will create new economic and commercial opportunities in the region, some non-Arctic countries but observer members of the Arctic Council have revealed their Arctic policy papers in order to benefit from these potential opportunities. Although People's Republic of China (China) is not an Arctic country, she is keenly engaging in the region and does not only concentrates its investments and scientific researches in the Arctic but also strengthens its bilateral relations with many Arctic countries. China revealed its Arctic policy paper, which is called *Arctic Silk Road* in 2018. The aim of this article is to explore and explain the reasons of China's Arctic engagement and expectations from the region and discuss whether these expectations can be achieved. The paper firstly outlines geographic and legislative features of the Arctic. Then, it touches the Spitsbergen Treaty and administration of Svalbard Archipelago. The following section delineates constituents of the China's Arctic policy and discusses what China wants from the Arctic and why. Subsequently, the reactions of Arctic countries to Arctic Silk Road are overviewed. In the light of the complicated legislative, administrative and geopolitics features of the region and reactions of Arctic countries, the final section discusses if the Chinese ambitions are realistic and achievable. Certainly, economic and commercial interests are the main elements, which attract China to the region. However, in an international political economy context, the main assertion of the article is that Arctic Silk Road is a new manifestation of China's active foreign policy employed in the last two decades and its desire for being a leader, a rule designer country in the world. Furthermore, the Arctic region is now being a competition arena among the USA, China and Russia. Hence, the future of the region and position of China in the Arctic will be essentially determined by outcomes of this competition.

Keywords: China, Arctic, Arctic Silk Road, Belt and Road Initiative, Svalbard.

Giriş

Arktika, okyanuslarla çevrili bir kıta olan Antarktika'dan farklı olarak, kıtalarla çevrili bir okyanustur. Türkçe kaynaklarda daha çok Kuzey Buz Denizi olarak da anılan Arktika Okyanusu, 14.056 milyon km² genişliği ile en küçük ve görece en sığ okyanustur. Altın, demir, uranyum, platin ve nadir elementler gibi minerallerin bolca bulunduğu tahmin edilen bölgede, ABD Jeolojik Araştırma Kurumunun 2008 yılı tahminlerine göre dünyada keşfedilmemiş petrolün %13'ü, doğal gazın %30'u, sıvılaştırılmış petrol gazının %20'si bulunmaktadır (Wishnick, 2017: 3). Bu oranlar, dünyadaki keşfedilmemiş tüm petrol ve gaz kaynaklarının %22'sine denktir (Jørgensen-Dahl, 2010).

Arktika, yaşamı ve ekonomik faaliyeti hayli zorlaştıran sert coğrafi koşulları nedeniyle insanoglunun yıkıcı müdahalelerinden kendini önemli ölçüde koruyabilmiştir. Ancak, küresel iklim değişikliği bölgenin bu doğal koruyucu zırhını tahrip ederek insan müdahalesine daha açık hale getirmiştir. Arktika'da buzla kaplı deniz yüzeyi 1950'lerden itibaren her mevsimde azalmakla birlikte, Arktika Okyanusu merkezindeki deniz buzunun da son kırk yılda incelendiği gözlenmektedir (Arctic Council, 2009: 35). Araştırmalar, Arktika Okyanusunda 1972-2002 yılları arasında her on yılda, deniz buzuyla kaplı alanın yaklaşık 300 bin km² azaldığını, Arktika Havzasında buzdan arınmış alanın %23, su yüzeyi sıcaklığının da 0,7 derece arttığını göstermektedir (Lackenbauer vd., 2018: 51). 2040-2050 yıllarına kadar bölgede yaz döneminde buz kalmayacağı öngörülmektedir.

Deniz buzunun erimesinin yaratacağı yeni ekonomik-ticari fırsatlar birçok ülkenin dikkatini bölgeye yöneltmiştir. Uluslararası ticaretin %80'nin deniz ulaştırmasıyla yapıldığı dikkate alındığında, bu ilginin bir nedeni, buzların erimesi ile yeni deniz yollarının açılacak olmasıdır. İkinci neden, bölgedeki zengin maden kaynaklarının istihraç ve taşınmasının kolaylaşacak olmasıdır. Ayrıca, deniz avcılığının kolaylaşması, yeni deniz yollarının açılmasıyla birlikte turizmin de gelişecek olması diğer ticari fırsatlardır. Ancak böylesine bir dönüşüm ciddi altyapı yatırımlarını gerektirmektedir. Diğer yandan, bütün bu değişimin bölgenin yerli halkı ile bitki ve hayvan varlığı üzerinde yaratacağı yıkıcı etkiler de söz konusudur.

İklim değişikliği ile bölgede beklenen ekonomik-ticari ve askeri potansiyel, Arktika Konseyinin gözlemci ülkelerini Arktika politikası oluşturmaya yöneltmiş ve resmi politikalarını yayımlamaya başlamışlardır. 2013 yılında Arktika politikasını açıklayan Birleşik Krallık, Arktika ülkeleri dışında en kuzeydeki ülke olarak kendini Arktika'ya en yakın komşu ilan etmiş¹ (HM Government, 2013: ii, 7) ve Kutup bölgelerinden sorumlu bir devlet bakanı görevlendirmiştir. 2018 yılında ise geliştirilmiş yeni politikasını açıklamıştır (HM Government, 2018). Almanya da 2013 yılında açıkladığı politikasını 2019'da güncellemiştir (Base, 2019). Asya coğrafyasında Güney Kore 2013'te, Japonya 2015'te politika belgelerini yayımlamıştır. Arktika Konseyi üyesi Hindistan ve Singapur henüz bir politika açıklamamakla birlikte bölgeyle yakından ilgilenen ülkelerdir.² Arktika ile coğrafi ilişki kurma çabası, bilimsel araştırmalara katılım/katkı, iklim değişikliği sorunlarına duyarlılık ve yeni ticari fırsatlardan yararlanma beklentisi, politika belgelerinde işlenen temalardır. Güvenlik ve savunma konuları da kimi belgelerde yer almaktadır. Politika belgelerinin özü itibarıyla, bölgenin geleceğinde ülkelerin daha aktif rol alma niyetlerini yansıttığı vurgulanabilir.

Bölgedeki değişimleri yakından izleyen Çin Halk Cumhuriyeti (Çin), Arktika ülkesi olmamasına rağmen son 10 yıldır dikkatini, yatırımlarını ve bilimsel

araştırmalarını bölgeye yöneltmiş durumdadır. Nihayet 2018 yılında Arktika'ya yönelik resmi politikasını, beklentilerini açıklamıştır. Bu makalenin amacı, Çin'in bölgeye olan ilgisinin nedenlerini, bölgeden beklentilerini analiz etmek, Arktika politikasının Bir Kuşak Bir Yol (BKBY) girişimi ile ilişkisini ve ülkenin beklentilerinin gerçekleşme olasılığını tartışmaktır. Çalışmanın temel savı, BKBY girişiminin bütünleyici bir parçası olan Arktika politikasının, uluslararası ekonomi politik bağlamda, Çin'in, son yirmi yıldır izlemekte olduğu aktif dış politikanın, uluslararası düzenin kural koyucu bir aktörü olma isteğinin yeni bir dışavurumu olduğu ve bölgenin ABD, Çin ve Rusya arasında bir rekabet alanı haline geldiğidir. Çalışmada ilkin, Arktika'nın coğrafi ve hukuki statüsü betimlenmektedir. Ardından, Çin'in kutuplara yönelik ilgisinin kronolojik seyri özetlenerek, ülkenin Arktika politikası değerlendirilmektedir. Son bölümde, bölgenin karmaşık hukuksal/yönetmel ve jeopolitik yapısı, Arktika ülkelerinin Çin'e yaklaşımları da dikkate alınarak Çin'in bölgeden beklentilerinin olabirliğı tartışılmaktadır.

Arktika'nın Hukuki Statüsü ve Önemi

Arktika'nın hukuki statüsünü düzenleyen kapsamlı tek bir anlaşma yoktur. Bölgede egemenlik ya da başka haklara sahiplik bağlamında, uluslararası, bölgesel, ulusal olmak üzere çok katmanlı bir hukuki düzen söz konusudur. İçeriğine göre, bu düzenlemelerin bir kısmı "genel", bir kısmı da Arktika'ya "özel" düzenlemelerdir. Uluslararası hukuk bağlamında Birleşmiş Milletler (BM) Anayasası, BM Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) genel; Spistbergen (Svalbard) Antlaşması ile ulusal hukuk örneği olan Norveç'in Svalbard Yasası özel düzenlemelerdir. Kimi yazarlarca, Arktika Konseyinin bağlayıcı olmayan düzenlemeleri de özel düzenlemelere dâhil edilebilmektedir (Bankes ve Koivurova, 2014: 234). 8 milyon km²'den oluşan karasal ve ada topraklarında sekiz ülke egemenlik hakkını kullanmaktadır: Kanada, Danimarka (Grönland), Finlandiya, İzlanda, Norveç, İsveç, Rusya ve ABD. Arktika Beşlisi olarak adlandırılan Kanada, Danimarka, Norveç, Rusya ve ABD kıyıdaş devlettir. BMDHS'nin genel hükümleri uyarınca, iç sular, karasuları, kıta sahanlığı, bitişik bölge ve münhasır ekonomik alanlar kıyıdaş devletlerin yetki alanındadır. Yine Sözleşme uyarınca, açık denizler, kıyıdaş olsun olmasın tüm devletlerin yararlanmasına açıktır ve ulusal yetki alanı dışında kalan deniz yatağı ve okyanus tabanı ile buralardaki kaynaklar insanlığın ortak mirasıdır.

Arktika ülkeleri, coğrafi genişlikleri, Arktika topraklarının hacmi, ekonomik-siyasi-askeri güçleri, siyasal-yönetmel sistemleri³ ile bölgesel hukuka tabi olmaları açısından türdeş değildir. Bölge, Soğuk Savaş döneminde iki egemen güç, ABD ve Rusya arasında rekabetin yaşandığı alanlardan biriydi. Günümüzde bu

rekabet farklı bağlamda sürmektedir. Diğer yandan, Rusya, İsveç ve Finlandiya dışındaki ülkelerin NATO üyesi olması, bölgeyi NATO'yla da ilişkilendirmektedir. Hatta Norveç'in NATO'nun kurucu ülkeleri arasında yer alması, bölgede Sovyet yayılcılığından duyulan endişe ile ilişkilendirilmektedir (Grydehøj, 2014: 47). Günümüzde de, özellikle Ukrayna ve Kırım müdahalelerinden sonra Rusya'nın Svalbard'a askeri müdahale kaygısı, Batılı kaynaklarca işlenmekle birlikte bu durumda NATO'nun Kuzey Atlantik Antlaşması'nın 5. maddesini çalıştırmasına ilişkin beklentiler zayıftır (Wither, 2018). Federal devlet olan ABD, Kanada ve Rusya'nın Arktika'yla sınır bağlantısı yerel devletlerle kurulmaktadır. ABD'yi Arktika ülkesi yapan, 19. Yüzyılda Rusya'dan satın aldığı Alaska toprağıdır. Finlandiya, Danimarka, İsveç'in Avrupa Birliğı (AB) üyesi olması, bölgeyi AB ile de ilişkilendirmektedir. İzlanda ve Norveç, Avrupa Serbest Ticaret Birliğı (EFTA) üyeliğı dolayısıyla, Avrupa Ekonomik Alanı Anlaşması dışında tutulan Svalbard Adaları hariç, önemli ölçüde Avrupa hukukuyla bağlıdır. Anakaralar ve adalar dâhil tüm kara bölgesi sekiz Kutup ülkesinin egemenliğindedir; ayrıca Arktika sularının büyük bir kısmı bu devletlerin münhasır ekonomik alanları veya kıta sahanlığı içindedir (Koivurova, 2008: 15).

Her Arktika ülkesi bölgede ulusal çıkarlarını artırma çabasıdadır. Bu durum bölge ülkeleri arasında, çıkar çatışmalarından kaynaklı anlaşmazlıkları beraberinde getirmektedir. Örneğın, yaz mevsimlerinde gemi geçişlerine elverişli hale gelen Kuzeybatı geçidinin, kendi iç suyolunda olduğunu öne süren Kanada, bölgenin kendi düzenlemesine tabi olması gerektiğini savunurken; ABD ve AB, geçidin uluslararası bir boğaz olduğu görüşündedir. ABD ve Kanada arasında Beaufort Denizi'ndeki iki tarafı ilgilendiren sınır konusundaki anlaşmazlık da sürmektedir. Danimarka ile Kanada, Hans Adası'nın egemenliği; Rusya ile Norveç, deniz altında zengin petrol kaynaklarının bulunduğu inanan, Barents Denizi'ndeki "Gri Alan" sınırı üzerinde anlaşmazlık içindedir (Congressional Research Service, 2019: 22-23).

Anlaşmazlıklara karşı birtakım çözüm önerileri de üretilmektedir. Örneğın Anderson (2009) Norveç'in, Spitsbergen Antlaşması'nın 1. maddesine⁴ dayanarak, tarafların Norveç'in egemenliğini, koşullara dayalı olarak kabul ettiğini öne sürerek, Antlaşma hükümlerinin yeniden yorumlanmasını önermektedir. Ama anlaşmazlıkların çoğı, yalnızca Svalbard Takımadaları'nı düzenleyen bu Antlaşmayla ilgili olmadığından, yeniden yorumlama, ancak Svalbard'dan kaynaklanan anlaşmazlıkları çözebilir. Koivurova da (2008: 15, 19), genel bağlayıcı bir hukuki rejim olmakla birlikte BMDHS'nin kutuplara yönelik münhasır bir düzenleme içermediğı; Arktika koşullarına uyarlanabilecek tek hükmün, buzla kaplı alanları düzenleyen 234. madde olduğu görüşündedir. Bu düzenleme, kıyı ülkelerinin, münhasır ekonomik alanları içinde kalan ve yılın büyük bölümü buzla kaplı alanlarda çevre koruma yetkilerini genişletmektedir.⁵

Arktika Konseyi bu düzenlemeye dayanarak Arktika sularında özel seyrüsefer kurallarını belirlemiştir. Bu kurallar daha sonra Uluslararası Denizcilik Örgütüncce, Kutup Sularında Seyreden Gemiler için Uluslararası Yasa (Code)⁶ olarak uyarlanmıştır (Koivurova, 2008: 19). Kutup Yasası olarak da bilinen bu düzenleme, kutup sularında seyrüsefer kurallarını (gemi tasarımı-inşa ve donanımı, araştırma-kurtarma, eğitim, çevrenin koruma vb.) belirlemektedir. Örneğin, her iki kutup bölgesinin tanımlanmış sularında çalışacak gemilerin Kutup gemisi belgesi alması, gemi personelinin seyrüseferle ilgili zorunlu eğitim alması, çevre koruma önlemlerinin alınması zorunludur (<http://www.imo.org/>).

Spitsbergen (Svalbard) Antlaşması

1920'de Paris Konferansı'nda imzalanan Spitsbergen (Svalbard Antlaşması olarak da bilinmektedir) Antlaşması'nın önemi, Arktika Okyanusu'nu çevreleyen takımadalardan biri olan sahipsiz toprak statüsündeki Svalbard Takımada'larının sahibini ve yönetim ilkelerini belirlemiş olmasıdır. ABD, Birleşik Krallık, Fransa, İtalya, Hollanda, Norveç, İsveç, Danimarka ve Japonya arasında imzalanan⁷ Antlaşma 1925'te yürürlüğe girmiştir. Takımada'ların egemenliğini, yönetimini ve düzenlenmesini Norveç'e bırakan Antlaşma, takımadalardan yararlanma hakkını taraf ülkelere (bu arada Rusya'ya) tanıyarak adeta uluslararası bir alan yaratmıştır. Dolayısıyla Norveç'in Takımada'lar üzerindeki egemenliği, Norveç anakarası topraklarından farklı, koşullarla sınırlandırılmış, kısmen paylaşılan bir egemenliktir. Antlaşmaya taraf devletlerin yurttaşları, gemileri, takımadalarda topraklarında/karasularında balıkçılık ve avlanma hakkına sahiptir. Antlaşma aynı zamanda taraf devletlerin uyruklarına, takımadalarda sularına, fiyortlarına, limanlarına herhangi bir amaçla erişim ve girme; yerel düzenlemelere uymak koşuluyla her türlü denizcilik, sanayi, madencilik ve ticari faaliyetlerde bulunma hakkını eşit biçimde tanımaktadır. Günümüzde madencilik hakkını Norveç ve Rusya kullanmaktadır.

Antlaşma, Norveç'e, taraf devletlere danışarak, kendisi de dâhil, herhangi bir tarafın tekelleşmesine, kayırılmasına veya imtiyazdan yararlanmasının engellenmesine yol açmaksızın madencilik faaliyetlerini düzenleme yetkisi vermektedir. Norveç hükümeti, bölgeden ihraç edilen 100 bin tonu aşan madenler için, madenin maksimum değerinin %1'ini aşmayacak şekilde ihraç vergisi koymaya yetkilidir. Bölgeden elde edilen vergi, harç vb. gelirlerin münhasıran bölge için harcanması da Antlaşma gereğidir. Bölgenin korunması, bu amaçla gerekli önlemlerin alınması, Norveç'in sorumluluğundadır. Bu önlemler, taraf devlet uyruklarına hiçbir istisna, ayrıcalık veya kayırma olmaksızın uygulanmak zorundadır. Takımadalarda askerden arındırılmış bir bölge olarak kalmasını düzenleyen Antlaşma, Norveç dâhil herhangi bir ülkenin sürekli askeri üs veya ekipman kurmasını, bölgenin savaş amacıyla kullanılmasını yasaklamaktadır.

Dokuz devletin⁸ imzasını taşıyan Spitsbergen Antlaşması'na taraf devletler zaman içinde 50'ye yaklaşmıştır. Mısır, Afganistan, Yunanistan, Finlandiya, Monako, Romanya, Suudi Arabistan, İspanya, İsviçre ve Çin, Antlaşmayı 1925'te imzalayan ülkelerdir. Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti Antlaşmaya 2016 yılında katılmıştır. Türkiye henüz Spitsbergen Antlaşması'nı imzalamamıştır. Son yıllarda Kutup bölgelerine yönelik Türkiye'de uyanan ilgi geç de olsa olumludur.⁹ Türkiye'nin Spitsbergen Antlaşması'nı imzalamasının ve Arktika Konseyine gözlemci ülke olarak katılımının bir an önce sağlanmasında yarar vardır.

Svalbard Takımadaları'nın Yönetimi

1596'da Hollandalı William Barentz tarafından keşfedildiği kabul edilen Svalbard Takımadaları, 20. yüzyılın başında Spitsbergen Antlaşması ile Norveç egemenliğine bırakılıncaya değin sahipsiz toprak statüsünde kalmıştır. Bu süre zarfında Takımadalar özellikle balina avcılığı yapan güçlü deniz ülkelerinin birbirleriyle rekabet ettiği bir alan haline gelmiştir.¹⁰

Svalbard Takımadaları, 74°-81° Kuzey enlemleri ve 10°-35° Doğu boylamları arasında kalan toprak ile takımadaların karasularını (12 deniz mili) kapsamaktadır. 61.022 km²'lik toprak genişliği ile Norveç toprağının %16'sını oluşturmaktadır. Yaklaşık %60'ı buzullarla kaplı Svalbard toprağının %65'i koruma altındadır. Takımadanın en büyük adası Spitsbergen'dir. 2.700 civarındaki nüfusun çoğunluğu, aynı zamanda yönetim merkezi olan Longyearbyen'de yaşamaktadır. Diğer yerleşim yerleri, bir madencilik kasabası olan Barentsburg, uluslararası araştırma üssü olan Ny-Ålesund ile Hornsund'daki küçük bir araştırma istasyonudur. Norveç hükümetinin Arktika bölgesiyle ilişkileri, her yıl takımadaya özgü bütçenin tahsis edildiği Adalet ve Kamu Güvenliği Bakanlığınca yürütülmektedir. Bakanlıklararası Arktika Bölgeleri Komitesi de merkezi yönetimin bölgeye ilişkin eşgüdüm-danışma organıdır (The Governor of Svalbard, 2018; Svalbard, 2017).

Norveç'in yürürlüğe koyduğu 1925 tarihli Svalbard Yasası, takımadanın yönetimini ve sosyo-ekonomik yaşamını düzenlemektedir.¹¹ Hükümetin takımadadaki en yüksek temsilcisi, Kral tarafından atanan Svalbard Valisidir (*sysselmann*). Emniyet müdürü işlevi de gören vali, bölgede, acil yardım, itfaiye, kurtarma faaliyetleri, çevrenin korunması vb. her türlü kamu hizmetinden sorumludur. Vize vermeye, noterlik yapmaya, nikâh kıymaya, çiftleri boşamaya, noterlik yapmaya yetkili vali, yargıç atanmadığı sürece yargıç işlevini de görmektedir (The Governor of Svalbard, 2018). Bölgede ayrıca, 2002'de oluşturulan ve üyeleri seçimle gelen Longyearbyen Yerel Meclisi de bulunmaktadır. Eğitim, imar hizmetlerinin yanı sıra bölgenin enerji ihtiyacının karşılanması da yerel meclisin görevleri arasındadır (Svalbard, 2017: 30).

Norveç Hükümeti, en son 2016'da Parlamenteoya sunduğu Svalbard raporunda Svalbard politikasını beş hedefe dayandırmaktadır: Egemenliğin istikrarı ve katı biçimde uygulanması; Spitsbergen Antlaşması'na uyulmasının sağlanması, bölgede barış ve istikrarın devamı, bölgeye özgü, doğal yaban yaşamın korunması ve takımadada Norveçlilerin varlığını sürdürmesi. Bu ilkeler yeni değildir, önceki dönem raporlarında da yinelenmektedir. Ancak ayrıntılardan hareketle, Norveç'in, bölgeyi, az sayıda nüfusun, madencilik, araştırma vb. amaçlarla kısa süreliğine konakladığı bir mekân olmaktan çıkararak sürekli yaşam alanına dönüştürmeyi ve bölgede varlığını artırmayı hedeflediği belirtilebilir. Nitekim, bölgede eğitim-araştırma, turizm vb. etkinliklerin son yıllarda hızlı bir artış gösterdiği görülmektedir. 2000-2015 yılları arasında Longyearbyen limanına uğrayan gemi sayısı 166'dan 1.163'e; 2008-2017 döneminde Svalbard'a büyük gezi gemisiyle gelen yolcu sayısı ise 39.000'den 63.000'e çıkmıştır. Turistlerin, "son fırsat turizmi"ni¹² yakalamak amacıyla bölgeye akını, kaçınılmaz olarak son fırsatın sonunu da hızlandırmaktadır. Bölgede turizm hareketliliğinin yanı sıra akademik etkinlikler de artmaktadır. Norveç Kutup Enstitüsü, dört üniversitenin işbirliği ile kurulan Svalbard Üniversite Merkezi, Svalbard Bilim Merkezi gibi Norveçli kuruluşların yanı sıra uluslararası araştırma merkezleri de bölgede faaliyet göstermektedir. Bir araştırma üssüne dönüştürülmesi amaçlanan Ny-Ålesund'da, 2016 yılında, Almanya, Birleşik Krallık, İtalya, Fransa, Japonya, Güney Kore, Çin, Hollanda ve Hindistan'a ait 14 araştırma merkezi faaliyet göstermektedir (Svalbard, 2017: 5, 44, 71; 2009: 117).¹³

Diğer yandan, merkezi yönetimin, varlığını güçlendirme hedefine rağmen son yıllarda izlenen politikalarla bölgede güç kaybına uğradığı savunulmaktadır. Merkezi yönetim temsilcisi valinin *de facto* yetkileri, Longyearbyen Yerel Meclisi lehine azalmıştır. Bölgede ekonomik bir işletmeden çok merkezi yönetimin varlığının göstergesi olarak jeopolitik işlev gören kamu işletmesi Store Norske'nin iktisadi işlevleri, 1980'lerden itibaren izlenen liberal politikalarla şirketlere aktarılmıştır. Turizm yatırımlarının artırılması amacıyla ve Rusya'nın askeri varlığını artırmasından duyulan kaygıyla Arktika ülkesi olmayan ülkelerin bilimsel araştırmaları ve Arktika Konseyinde yer alması desteklenmiştir. Tüm bu ve benzer nedenlerle, resmi egemenliğine rağmen Svalbard'ın Norveç yönetiminin elinden kaydığı ve bölgenin geleceğini kontrol etme gücünün zayıfladığı öne sürülmektedir (Grydehøj, 2014).

Çin'in Kutuplara Yönelik İlginin Örüntüleri

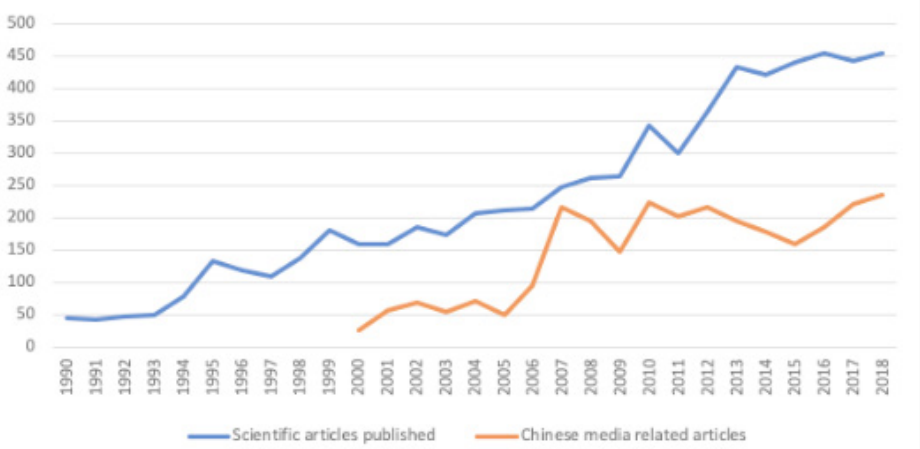
Çin'in kutuplara ilgisi 1980'lerde Antarktika ile başlamıştır. Bölgede, sayısı 35'i bulan ulusal araştırma keşif seferleri 1984'te başlatılmış, izleyen yıl da ilk araştırma istasyonu kurulmuştur. Çin, 1989 ve 2009 yıllarında Antarktika'da

iki istasyon daha kurmuştur (Wang, 2019). 1981’de faaliyete geçen Ulusal Antarktika Keşif Komitesi Dairesi, 1989’da Çin Arktika ve Antarktika Dairesine dönüştürülmüş ve aynı yıl kutup araştırmalarını yürütmek üzere Ulusal Kutup Araştırma Enstitüsü kurulmuştur. Çin Arktika ve Antarktika Dairesi, ülkenin kutup stratejisini, politika ve planlarını oluşturmak; kutuplara yapılacak keşif gezilerini örgütlemek, gerekli altyapıyı sağlamak gibi işlevleri yürütmektedir. Şanghay’da yerleşik Ulusal Kutup Araştırma Enstitüsü, Çin Kutup Bilgi Merkezini, Kutup Araştırma Kütüphanesini ve arşivini yönetmektedir. Çin aynı zamanda 2020’de kutuplar hakkında sayısal veri tabanı sistemi oluşturmuştur (Lackenbauer vd., 2018: 55-56). Ulusal düzeydeki bu örgütlerin yanı sıra yerel düzeyde ve Çinli üniversitelerin yabancı üniversitelerle işbirliği çerçevesinde kurulan çok sayıda araştırma enstitüsü/merkezi faaliyet göstermektedir. İlk buzkıran gemisini Ukrayna’dan satın alan Çin, ikincisini 2018’de kendisi imal etmiştir. Antarktika ve Arktika’da bilimsel seferler yapan bu gemilerden sonra 2019’da, ilk nükleer buzkıran gemisini üreteceğini açıklamıştır. Üretim tamamlandığında Çin, Rusya’dan sonra nükleer buzkıran gemisine sahip ikinci ülke olacaktır (<https://www.arctictoday.com/chinas>).

Diğer yandan, Çin’de kutuplara yönelik akademik ilgi de canlanmıştır (Grafik 1). 1988-2008 yılları arasında, buzulbilim, iklimbilim, okyanusbilim vb. alanlara yoğunlaşan akademik ilgi, son yıllarda bölgenin hukuki konularına ve Çin’in jeostratejik çıkarlarında oynayacağı role yönelmiştir (Huanga vd., 2015: 60-61; Alexeeva ve Lasserre, 2012: 62).

Grafik: Çin’de Arktika’ya yönelik makaleler (1990-2018)

Kaynak: Çin Ulusal Bilgi Altyapısı-2019’dan üreten (Havnes ve Seland, 2019). Üstteki koyu çizgi akademik, alttaki açık çizgi Çin medyasında yayımlanan makale sayısını gösterir.

Arktika'da ilk sürekli araştırma istasyonunu 2004'te Svalbard'da kuran (Kirchberger, 2016: 37) Çin, aynı yıl, Japonya, G. Kore, Hindistan, Tayland ve Malezya ile ülkelerarasında kutup bilimleri alanında işbirliğini amaçlayan Kutup Bilimleri Asya Forumunu oluşturmuştur (<https://www.afops.org>). 2013 yılında ise Şanghay'da, Çinli ve İskandinav ülkelerinin üniversiteleri/ araştırma kuruluşları arasında akademik işbirliği platformu işlevi görecektir, Çin-İskandinavya Arktika Araştırma Merkezini kurmuştur (<https://www.cnarc.info>). Çin aynı zamanda Uluslararası Arktika Bilim Komitesi Pasifik Arktika Grubu üyesidir (<https://pag.arcticportal.org>).

Çin, bu örgütsel girişimlerin yanı sıra kutuplara yönelik ilgisini çeşitli platformlarda dile getirmeye,¹⁴ politika ve hedeflerini kalkınma planlarına yansıtmaya başlamıştır. Denizcilik ekonomisini geliştirmek, kutup ve okyanus bilimi araştırmalarına ve uluslararası denizcilik ilişkilerine aktif olarak katılmak, 12. Beş Yıllık Kalkınma Planının (2011-2015) hedefleri arasındadır (<https://www.greengrowthknowledge.org>). 13. Beş Yıllık Kalkınma Planındaki ifade daha net ve kesindir: "İnternet, açık deniz, kutup bölgeleri, havacılık ve uzay gibi alanlarda uluslararası kuralların belirlenmesinde aktif bir rol alacağız." Planın Kutup bölgelerine yönelik hedefleri arasında; Arktika'da ve Antarktika'da yeni istasyonlar kurulması, yeni buz kıran inşa edilmesi, Arktika havacılık kapasitesinin geliştirilmesi yer almaktadır (The 13th Five-Year Plan, 2016).

Çin diğer yandan Arktika ülkeleriyle ikili ekonomik ilişkilerini geliştirmekte, bölgeye yönelik yatırımlarını artırmaktadır. 2008 yılındaki mali krizinden sonra ekonomisi çökme noktasına gelen İzlanda'ya yardımcı olan Çin, bu ülkeyle serbest ticaret anlaşmasını 2013'te imzalamıştır. Norveç ile 2007'de başlatılan serbest ticaret anlaşması müzakereleri ise sürmektedir. Ayrıca, ABD hariç Arktika ülkelerinin, Çin'in kurduğu ve en büyük paya sahip olduğu (yaklaşık %26) Asya Altyapı ve Yatırım Bankası üyesi olduğu belirtilmelidir.

Arktika Politikası: Çin Arktika Ülkesi Değildir ama Arktika'ya Yakın Ülkedir

Arktika politikasını 2018 yılında açıklayan Çin, bölge ilişkilerine katılım isteğini, BKBY girişimi çerçevesinde beyan etmişti. 2013 yılında açıklanan BKBY girişimi, İpek Yolu Ekonomik Kuşağı ile 21. Yüzyıl Denizcilik İpek Yolu olmak üzere iki katmandan oluşmaktadır. Çin, BKBY girişimi kapsamında denizcilik alanında işbirliği politika belgesini¹⁵ 2015 yılında ilan etmişti. Bu belgede Çin, bölgede denizcilik seyrüsefer rotalarının, iklim ve çevre değişikliği araştırmalarının yapılmasında, deniz ulaştırma koşullarının iyileştirilmesinde, potansiyel kaynakların sorumlu biçimde aranmasında tüm taraflarla işbirliğine hazır olduğunu açıklamıştı. Mavi ekonomi, mavi ortaklık, mavi büyüme kavramlarının sıkça kullanıldığı bu belgede, Kuzey Buz Denizi yolundan Avrupa'ya ulaşım, mavi

ekonomik geçitlerden biri olarak vurgulanmıştı. Xi Jinping, 2016'da yaptığı, günümüzün ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çeken mevcut küresel yönetimin reforma ihtiyacı olduğunu vurguladığı konuşmasında, kutup bölgelerini, açık denizleri ve uzayı, Çin'in kural koyucu olarak aktif olması gerektiği alanlar arasında saymıştı (Xi, 2017: 489).

“Çin'in Arktika Politikası” (中国的北极政策) başlıklı belgede¹⁶ öncelikle ülkenin Arktika'ya olan ilgisi gerekçelendirilmektedir. Bu amaçla, “paydaş” ve “Arktika'ya yakın ülke” olmak üzere iki kavram kullanılmaktadır. Arktika'ya kıyaslı olmayan Çin kendisini Arktika ilişkilerinin önemli bir paydaşı görmektedir. Gerekçesi de, Kuzey Kutup Dairesine en yakın karasal devletlerden biri olarak “Arktika'ya yakın ülke” olmasıdır. Arktika'ya komşu veya yakın ülke kavramı, önceden belirtildiği gibi Birleşik Krallık'ın politika belgesinde kullanılmıştı. Dolayısıyla Çinlilerin İngilizlerden esinlenmiş olması muhtemeldir.

Çin'e göre; Arktika'nın doğal koşullarının değişimi, Çin'in iklim sistemi ile ekolojik çevresini, tarım, ormancılık, balıkçılık, deniz sanayi ve diğer sektörlerdeki ekonomik çıkarlarını doğrudan etkilemektedir. Arktika'ya ilgisinin diğer gerekçesi, Çin'in Arktika ilişkilerine tarihsel olarak müdahil olmasıdır. 1925 yılında Spitsbergen Antlaşması'na katılan Çin, dışa açılma döneminde bölgedeki faaliyetlerini genişleterek sürdürmüştür. 1996'da Uluslararası Arktika Bilim Komitesine katılmış, 1999 yılından itibaren bölgede bir dizi bilimsel sefer gerçekleştirmiştir. 2004 yılında Ny-Ålesund'da inşa ettiği araştırma istasyonunda bilimsel araştırmalarını yürütmüş, Arktika Okyanusu'nda çok sayıda bilimsel sefer düzenlemiştir. 2005 yılında Arktika Bilimsel Zirvesine ev sahipliği yapan ilk Asya ülkesi olan Çin 2013 yılında da Arktika Konseyine¹⁷ gözlemci ülke statüsünde katılmıştır. Çin'in bölgeye olan ilgisi bilimsel etkinliklerle sınırlı değildir. Uluslararası topluluğun önemli bir üyesi olarak Arktika'ya ilişkin uluslararası kuralların oluşturulmasında ve bölgenin yönetiminde yapıcı bir rol oynadığını düşünmekte; BKBY girişiminin ortak bir Arktika İpek Yolu inşası için fırsatlar getireceğini, Arktika'nın kalkınmasını kolaylaştıracağını öne sürmektedir.

Çin Ne İstiyor?

Arktika politika belgesinin son bölümünde ülkenin Arktika ilişkilerine katılımdan ne amaçladığı ve beklentileri beş başlıkta sıralanmaktadır: a) Arktika'yı daha derinden keşfetme ve anlama, b) Arktika çevresinin korunması ve iklim değişikliği, c) Arktika kaynaklarının hukuka uygun ve rasyonel biçimde kullanımı, ç) Arktika'nın yönetimine ve uluslararası işbirliğine aktif katılım, d) bölgede barış ve istikrarı geliştirme. Arktika ilişkilerine katılım, *saygı, işbirliği, kazan-kazan ve sürdürülebilirlik* olmak üzere dört ilkeye dayandırılmaktadır.

İlk iki politika, Çin'in bölgedeki bilimsel çalışmaları ile bölgenin ekolojik korunması ve iklim değişikliğinin yönetimine ilişkindir. Üçüncü başlık, bölgede doğmakta olan ekonomik ve ticari fırsatlardan Çin'in yararlanma isteğini yansıtmaktadır. Yeni ticaret yolları altyapısının kurulmasına ve diğer ülkelerle bir Arktika İpek Yolu geliştirilmesine katkıda bulunma; maden kaynaklarının istihraç ve taşınması, turizmin geliştirilmesi amacıyla şirketlerini teşvik etme; balıkçılık kaynaklarının araştırılması, korunması, kullanılmasında bölge ülkeleriyle işbirliği ve Arktika Balıkçılık Yönetim Örgütü kurulması önerisi, bu bağlamda belirtilebilir. Son maddelerde Çin'in çeşitli düzeylerdeki katkıları özetlenerek, Arktika paydaşlarının Arktika'nın yönetimine ve uluslararası işbirliğine katılımlarının desteklendiği vurgulanmaktadır.

Uluslararası hukuka, Arktika ülkelerinin egemenlik hakkına saygıya, çevrenin korunmasına sık göndermelerin yapıldığı belge dikkatli bir dille yazılmıştır. Çin'in BM Güvenlik Konseyi üyeliği vurgulanmakta, BM Yasası, BMDHS, Spitsbergen Antlaşması, BM İklim Değişikliği Sözleşme Çerçevesi, Kyoto Protokolü, Paris Anlaşması, uyulması gereken düzenlemeler olarak anılmaktadır. Çin'in, kıyı devletlerinin BMDHS'den kaynaklanan, iç sular, karasuları, bitişik bölgeler, münhasır ekonomik alanlar ve kıta sahanlıkları üzerindeki yetkilerine saygılı olduğu belirtilmektedir. Ancak Arktika dışı ülkelerin yine Sözleşme uyarınca açık denizlerde bilimsel araştırma, balıkçılık, seyrüsefer, uçuş vb. hakları ile taraf devletlerin Spitsbergen Antlaşması'ndan kaynaklanan hakları anımsatılmaktadır. Böylece, Çin'in bölge politikası hukuki ve meşru bir temele oturtulmaktadır. Ülkenin bölgeye olan ilgisi, bireysellikten çıkarılarak uluslararası, hatta insanlığın ortak konusu olarak serimlenmekte; bu bağlama Çin, uluslararası toplumun güçlü, sorumlu, katkı sunmaya hazır bir üyesi olarak yerleştirilmektedir. Sıklıkla anımsatılan Çin'in bireysel başarıları, kapasitesi de, "sorumlu, güçlü üye" imajını destekleyici bir örgüyle kullanılmaktadır.

Belgede, Arktika bağımsız bir konu olarak ele alınmakta ama BKBY girişimiyle ilişkilendirilmektedir. Gerek politika belgesinin başlığı gerekse önerilen katkıların BKBY girişimiyle bağının kurulması, Arktika politikasının, BKBY Girişiminin bir parçası, tamamlayıcısı olarak kurgulandığı izlenimini vermektedir. Arktika ve BKBY politikalarının dayandığı ilkeler de ortaktır; ancak bu ilkeler günümüzde genel olarak Çin dış politikasının dayandırıldığı ilkelerdir.¹⁸

Çin'in Arktika politikasının ana mesajı şudur: Küresel iklim değişikliği bölgede yeni ekonomik olanaklar, aynı zamanda bölgenin doğası açısından tehditler yaratmaktadır. Gerek bu olanakların kullanımı gerekse doğan tehditlerin giderilerek coğrafyanın korunması uluslararası bir sorundur. BMDHS ile Spitsbergen Antlaşması'ndan kaynaklanan haklara sahip, uluslararası topluluğun

önemli bir üyesi olan Çin, bölgenin yönetiminde ekonomik ağırlığına denk bir rol talep etmektedir. “Arktika’nın yönetimine ve uluslararası işbirliğine aktif katılım” ifadesinin anlamı budur.

Çin Neden İstiyor?

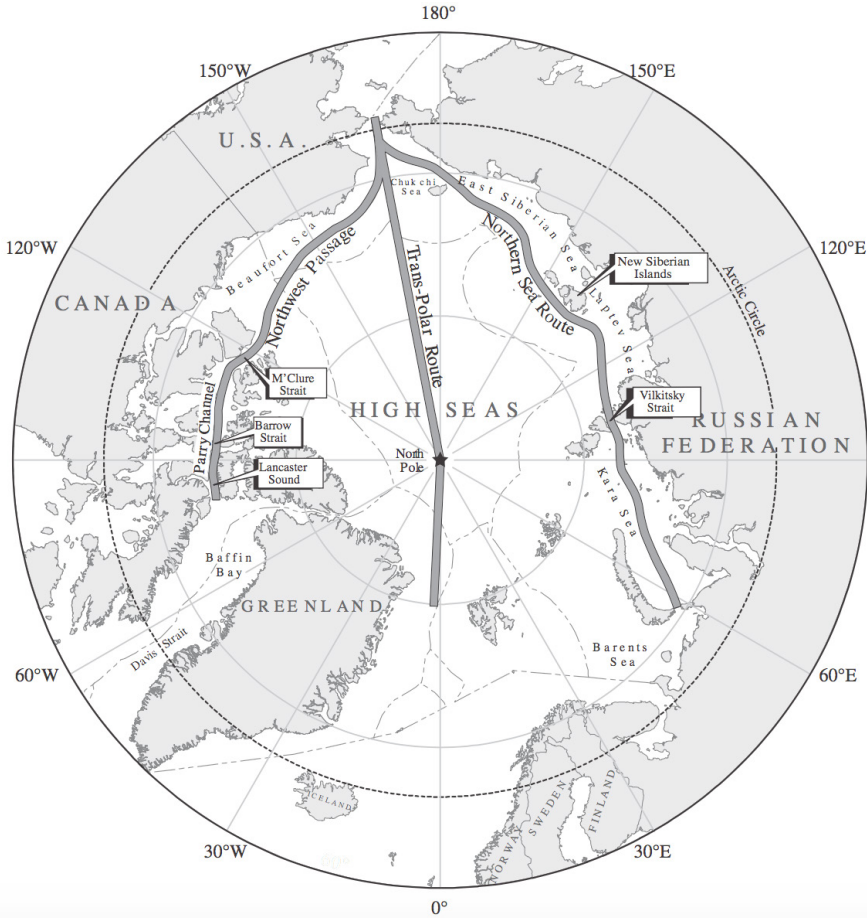
Arktika İpek Yolu, Arktika ülkesi olmayan Çin’in, bölgenin yönetimine aktif katılma ve küresel ısınmaya bağlı olarak bölgedeki coğrafi değişimlerin yaratacağı olanaklardan yararlanma isteğinin resmi tezahürüdür. Bu olanaklar, önceden belirtildiği gibi, yeni deniz ticaret yollarının açılması, zengin maden kaynaklarına erişim, şimdiden hareketlenmiş olan turizm olmak üzere üç başlıkta toplanabilir. Bunlara, bilimsel araştırma olanaklarının da kolaylaşması eklenebilir. Ancak bu hedeflere yönelik yatırımların kârlılığı için bilimsel bilgiye ihtiyaç olduğundan, bilimsel araştırmalar da ekonomik-ticari hedeflerden bağımsız değildir.

3,1 trilyon \$ döviz rezervine sahip (Haziran 2020), sermaye birikimini aktaracağı yeni pazarlara, artan enerji ihtiyacı için yeni kaynaklara ve Avrupa-Amerika pazarlarına daha ucuz erişim için yeni ticaret yollarına ihtiyaç duyan Çin için bölge potansiyelinin önemi açıktır. Arktika’daki potansiyel ticaret yolları, Avrupa’nın ana pazarlarına Hint Okyanusu ve Süveyş Kanalı üzerinden ulaşan Çin için daha kısa, ucuz ve güvenli ulaşım olanağı sunmaktadır. Güney Çin Denizi, Hint Okyanusu ve Süveyş Kanalı üzerinden Çin’den Avrupa’ya gidiş 9-10 günü bulmaktadır (Goh, 2018). Kuzeybatı geçidinin, Panama Kanalı üzerinden yapılan ulaşım oranla Doğu Asya-Batı Avrupa arasında 10 bin km tasarruf sağlayacağı tahmin edilmektedir (Lajeunesse ve Lackenbauer, 2018). 1869’da Süveyş Kanalı’nın açılması, Şanghay-Rotterdam arasındaki mesafeyi %23 (1.869 deniz mili) oranında azaltmıştı. Kuzeydoğu Geçidinin aynı mesafeyi %24 oranında azaltması beklenmektedir. Kutup İpek Yolunun, tümüyle işler hale gelmesiyle Çin’in ulaşım maliyetinin yılda 127 milyar \$ azalacağı öngörülmektedir (Liu, 2018). Bununla birlikte, siyasal belirsizliklere yol açan yetki tartışmaları, sert iklim koşulları, sığ suların gemi büyüklüğünü sınırlandırması vb. nedenlerle Arktika deniz yollarının, özellikle konteyner gemileri için öngörülen tasarrufu sağlamayacağı; Süveyş Kanalı’nın alternatifi değil, ancak mevsimsel olarak tamamlayıcısı olabileceği de öne sürülmektedir (Farré vd., 2014). Teknik güçlüklerin dışında geçitlerin kullanımında başka sorunlar da vardır. Örneğin, Rusya, Kuzey Deniz Yolunun iç sularına tabi olduğunu düşündüğünden, bu geçitte herhangi bir seferin Rusya’nın yetki sahasında kaldığı da savunulmaktadır (Goh, 2018).

Çin’in bölgeye olan ilgisinin diğer nedeni yeni enerji kaynakları/pazarları arayışıdır. Zengin doğal kaynaklarına rağmen son 40 yıldaki hızlı büyümeye

enerjide dışa bağımlılık eşlik etmiştir. 1990'ların başına kadar petrol ihraç eden Çin 1993'ten itibaren net petrol ithalatçısı (Zhu, 2016: 3), 2017'den itibaren de en büyük petrol ithalatçısıdır. Enerjide dışa bağımlılık ham petrolde %70'e, doğal gazda %43'e ulaşmıştır (Öğütçü, 2019: 2). Çin ham petrolünü dört ana kaynaktan, Orta Doğu, Rusya, Latin Amerika ve Afrika'dan sağlamaktadır. 2019 yılında Orta Doğu coğrafyası yaklaşık %45'lik payla ilk sıradadır, tek başına Rusya'nın payı %15'tir (Workman, 2020). Eriyen buzların bölgenin petrol ve gaz yataklarına erişimi kolaylaştıracak olması, Çin'in enerji pazarlarını çeşitlendirmesini sağlayarak Orta Doğu bölgesine bağımlılığını azaltacaktır.

Harita: Arktika deniz yolları

Kaynak: Stephenson vd., 2013'ten uyarlayan (Farré vd., 2014: 301).

Buzların en hızla eridiği rota, Rusya'nın kıyı çizgisini izleyen Kuzeydoğu geçididir. Çin 2017'de, bu geçidi bir Arktika İpek Yoluna dönüştürmek amacıyla Rusya ile, omurgasını deniz ulaştırma ve enerji projelerinin oluşturduğu ekonomik işbirliğine girmiştir. Bu projelerden biri, Rusya, Çin ve Fransa'nın ortaklığında 2017'de faaliyete geçen ve dünyanın altıncı en büyük sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) projesi olan Yamal LNG'dir. Proje kapsamında gemiyle ilk sevkiyat 2018'de Rusya'dan Çin'e yapılmıştır. Gydan Yarımadası'nda yapımı süren projenin ikinci aşaması 2023'te tamamlanacaktır. Rusya ve Çin arasında 2019'da sözleşmesi imzalanan Payakha Petrol Alanı Projesi, sekiz ham petrol işleme tesisi, yılda 50 milyon ton yükleme-boşaltma kapasitesinde bir petrol limanı, 450 km'lik basınçlı petrol boru hattı, bir enerji istasyonu ile petrol depolama tesisinin yapımını içermektedir. Vladivostok'un güneybatısındaki Zarubino Limanını Kuzeydoğu Asya'nın en büyük limanına dönüştürmeyi hedefleyen ve 2014 yılında başlayan Zarubino Limanı projesi ise Rusya-Çin ortaklığında devam etmektedir. Proje tamamlandığında Zarubino Limanı, Avrupa'ya yönelik Kuzeydoğu geçidi ticaret yolunun başlıca bağlantı noktası olacaktır (Zhang, 2020).

19. Yüzyılın başlarında dünyanın en büyük ekonomisi iken Batılı emperyalist ülkelerin yarı sömürgesi durumuna düşmesini, bir deniz gücü olamaması ile de ilişkilendiren Çin, askeri, ticari ve bilimsel alanlarda güçlü bir deniz ülkesi olmayı hedeflemektedir. Bölgeye ilgisinin bir diğer nedeni de bu hedeftir.

Çin'in Arktika'ya ilgisinin nedenleri anlaşılır olmakla birlikte beklentileri gerçekleşebilir mi? Günümüzde tüm ülkeleri etkisine alan COVID19 salgınının küresel ticaret üzerinde yarattığı baskı ve belirsizlikler geleceğe dönük kestirimleri güçleştirmektedir. Bununla birlikte, 2008 yılı mali krizinin hâlâ aşılamamış olması, ABD ekonomisinin gerileme eğiliminin sürmesi,¹⁹ Rusya dahil²⁰ diğer Arktika ülkeleri ile Çin ekonomisi arasındaki muazzam farklılıklar dikkate alındığında Çin'in boş bir hayalin peşinde olmadığı söylenebilir. Norveç gibi ekonomik sıkıntısı olmayan küçük ülkeler ise politik güçten yoksundur. Arktika'nın potansiyelinden daha çok yararlanma, bölge ülkelerinin de ekonomik açıdan karşı koymayacağı bir perspektiftir. Ancak, öngörülen yararlar, yapımı zor ve masraflı altyapı yatırımlarını gerektirmektedir. Şimdiki halde bu kaynağı en rahat gözden çıkarabilecek ülke ciddi bir sermaye birikimi olan Çin'dir. Çin yalnızca para kaynağı değildir; son kırk yılda bilimsel araştırma kapasitesini, uzman işgücü kapasitesini de önemli ölçüde geliştirmiştir. Dolayısıyla mali kaynaklarına eşlik edecek uzman işgücü kapasitesini de bir yandan hazırlamaktadır. Gerek Afrika, Latin Amerika ve Asya ülkeleriyle ikili ilişkileri, yatırımları gerekse BKBY girişimi çerçevesinde bu konuda önemli bir deneyim de kazanmıştır.

Çin'i Arktika'ya Yönelten Yalnızca Ekonomik Çıkar mı?

Çin'in Arktika'ya ilgisinin temel motivasyonu ekonomik olmakla birlikte tek neden bu değildir. Çin'in önünde bölgeye müdahil olmasını kolaylaştıracak ve meşrulaştıracak en azından iki fırsat vardır. Bunlardan ilki, Arktika'nın yönetimindeki boşluktur. Yetkisi ve sürekli bütçesi olmayan Arktika Konseyi bu boşluğu doldurmada yetersiz görünmektedir. İkincisi, bölge ülkeleri arasında süren anlaşmazlıklar, düzenleme boşlukları veya bu düzenlemelerin ulusal çıkarlara göre farklı yorumları ile Arktika'nın potansiyel ekonomik-ticari fırsatlarının gelecekte bölge ekolojisinde, sosyolojisinde yaratacağı sorunlardır. Çin bu gerekçelerle, mevcut uluslararası hukuku tamamlayıcı, süren anlaşmazlıkları gidermeyi sağlayan ek veya yeni hukuki düzenlemeler ile bu düzenlemelerin uygulanmasını izleyecek/denetleyecek, tüzelkişiliği, bütçesi, karar verme yetkisi olan bir uluslararası örgütün kurulmasını gündeme getirebilir. Bu durumda, diğer uluslararası düzenlemelerde olduğu gibi bu düzenlemeler de zamanın/çağın güç dengesine göre şekillenecektir. Şimdiden Spitsbergen Antlaşması'nı eleştirmeye başlayan²¹ Çin'in, Arktika'nın yeniden düzenlenmesinde/paylaşımında mevcut ekonomik, siyasi ve askeri gücüne paralel bir rol oynama beklentisine girmesi öngörülmektedir.

Çin bir süredir 1945 sonrasında, dönemin güç dengelerine, bu güçlerin çıkarlarına göre biçimlenen Batı merkezli uluslararası düzene ve mevcut uluslararası ilişkiler disiplinine itiraz etmekte, yeni bir uluslararası düzenin gerekliliğini dile getirmektedir.²² Dolayısıyla Arktika ilgisi, Çin'in, uluslararası güç paylaşımının, kendisinin de belirleyici olduğu bir tasarımla yeniden yapılandırılması talebinin, politikasının bir parçasıdır. Nitekim Arktika politika belgesinde daha diplomatik dille ifade edilen "Arktika'nın yönetimine ve uluslararası işbirliğine aktif katılım"ın anlamı, Kasım 2018'de Çin Okyanus Üniversitesince hazırlanan raporda açıkça ifade edilmektedir. Raporda, Arktika'nın küresel yönetiminde Çin'in "kural izleyen" olmaktan "kural koyan" pozisyonuna geçtiği, bölgenin küresel yönetiminin iyileştirilmesinde Çin'in rolünün gözardı edilemeyeceği belirtilmektedir (Liu, 2018).

Bu nedenle BKBY ve onun tamamlayıcı Arktika politikası, Çin'in 2000'li yılların başlarından itibaren izlediği dış politikanın; uluslararası arenadaki edilgen, izleyen, bekleyen pozisyonundan, aktif, itiraz eden, talep eden pozisyonuna geçişinin ürünleridir. Bu politika değişikliği, son 40 yıldaki dışa açılma politikasında yeni bir aşama olmakla birlikte, bu değişimi, ülkenin son iki yüzyıl içerisinde yaşadıklarıyla, sömürgecilik tarihiyle, 20. Yüzyılda kapitalizmin ihtiyaçları için yaratılan küreselleşmeyle ilişkilendirmek gerekir. Bu bağlamda bugünkü Çin ve yöneldiği hedef, kendi tarihinin, iç çelişkilerinin, çatışmalarının,

dinamiklerinin, ürünü olduğu kadar, dünya tarihinin, Batı sömürgeciliğinin, Batı kapitalizminin de bir ürünüdür. Günümüzde Çin'in, gücünü konsolide etmeye yönelik her girişimini, "özgür", "liberal", "demokratik", "serbest piyasacı" uluslararası düzene bir tehdit olarak değerlendiren Batı zihniyetinde, aslında geçmişte yaptıklarını bu kez Çin'in yapabilecek olmasından duyulan endişe yatmaktadır.

Çinlilerin zihninde, 19. Yüzyılda Afyon Savaşlarıyla başlayan "utanç-aşağılanma yüzyılı"²³ henüz bütünüyle sona ermiş değildir. Bu utançtan kurtulmanın ilk aşaması, önce emperyalist güçlere, ardından milliyetçi güçlere karşı verilen savaşın ardından 1949'da Çin Halk Cumhuriyeti'nin (ÇHC) kuruluşudur. ÇHC'yi kuran Çin Halk Siyasi Danışma Konferansının Eylül 1949'daki ilk genel kurulunun bildirisindeki, "Biz, 475 milyon Çinli şimdi ayağa kalktık" ifadesi (The Common Program, 1950: 42) bu yüzyıldan kurtulmanın başlangıcını simgeler. 1978'de başlatılan reform ve dışı açılma süreci, bu süreçteki ekonomik güçlenme ikinci aşamayı nitelemektedir. Bu aşamada, Batı sermayesine ucuz emek gücüyle düşük üretim maliyeti sunarak kapitalizmin mevcut krizini aşmada kurtarıcı işlevi gören Çin, sermaye birikimini sağlamış, kapitalist üretim ilişkilerinin bilgisini edinmiştir. Çin şu anda üçüncü ve nihai aşamayı hedeflemektedir. Bu da, Xi Jinping'in söylemlerinde, "Çin Rüyası", "Çin Halkının yeniden güçlendirilmesi", olarak ifadesini bulan, Çin'in yeniden eski gücüne kavuşması, ekonomik gücünü, toplumsal refahla, siyasal, bilimsel, teknolojik, askeri, uluslararası gücüyle bütünlendiği, dünyanın yönetiminde artık kural koyucu güçlü ve lider ülke haline gelmesidir. Bu hedef için öngörülen tarih, ÇHC'nin kuruluşunun 100. yıldönümü olan 2049 tarihidir. Çin bu amaçla 21. Yüzyılın başından itibaren, üretim, teknoloji, savunma ve bilimsel alanlarda bu hedefe odaklanmıştır. BKBY ve diğer muhtelif İpek Yolu girişimleri de, Çin'i bu hedefine taşıyacak sütunlardır.

Çin'in Arktika Girişimi Karşısında Arktika Ülkeleri

İklim değişikliğine bağlı olarak Arktika'daki değişim, bölge ülkelerinin de Arktika politika ve stratejilerini güncellemeye yöneltmiştir. Politika belgelerinde, ulusal çıkarları koruma, varlığını güçlendirme ve bölgenin sunacağı fırsatlardan azami yararlanma hedefinin yanı sıra yeni durumun bölgede stratejik rekabeti artıracığı öngörüsü de vardır. ABD ve Rusya gibi iki güçlü ülke karşısında ekonomik, siyasi ve askeri açısından bölgenin zayıf halkalarını oluşturan Kuzey Avrupa ülkeleri, Çin'in bölgeye ve ülkelere yatırımlarını olumlu karşılamakla birlikte, uzun vadeli hedeflerinden kuşkuludur (teknoloji güvenliği, askeri amaçlar vb).²⁴ Diğer yandan bu ülkeler bölgede ABD ve Çin rekabetinin alanı haline de gelebilmektedir.²⁵ Kanada ise, şimdiki halde bölgede bir tehdit görmemekle birlikte, ülke adı vermeden, bazı ülkelerin girişimlerinden kaygılarını belirterek,

bölge güvenliği için NATO ve başta ABD, Danimarka olmak üzere NATO ülkeleriyle işbirliğine gideceğini açıklamıştır (Government of Canada, 2019).

Soğuk Savaş döneminde, Sovyetler Birliği ile ABD arasında stratejik bombalar ile kıtalararası füzeler için en kısa mesafeyi oluşturan (Schaller, 2019: 87) Arktika, iki ülke arasında nükleer güç eşitliğinden kaynaklanan korkuya dayalı dengenin oluşmasında önemli bir mekândı. Bu nedenle öncelikli ve önemli olan, ABD ve Rusya gibi iki güçlü ülkenin yaklaşımıdır.

Bölgede en geniş kıyıya sahip Rusya²⁶ için Arktika, askeri güvenliğinin dışında ekonomisi için de stratejik öneme sahiptir. Rusya'nın Arktika alanı, doğal gaz üretiminde %95, petrol üretiminde yaklaşık %70, elmas, platin, nikel, bakır gibi madenlerin üretiminde %40 ila 99 arasında paya sahiptir. Nüfusun %1'nin yaşadığı bölge, Rusya GSMH'sinin %11-20'sini, ihracat gelirinin %22'sini üretmektedir (Sergunin ve Konyshev, 2018: 135-136). Şimdiki halde Çin ve Rusya arasında bir ittifaktan söz edilebilir. Ancak bu ittifak koşullara dayalıdır; her iki taraf, özellikle Rusya için ittifakı gerektiren koşulların değişmesiyle ilişkiler de değişecektir. Çin gibi güçlü bir ülkenin Arktika'ya müdahil olmasını istemeyen Rusya, Çin'in Arktika Konseyi gözlemci üyeliğine bile başlangıçta sıcak bakmamıştır. Kırım ve Ukrayna olaylarından sonra Batının yaptırımları karşısında Çin'e dönmek zorunda kalan Rusya için bu zoraki bir ittifaktır. Ayrıca her iki ülkenin Arktika'ya yaklaşımlarında farklılıklar vardır (detaylar için bkz. Hsiung ve Røseth, 2019).

Kendini zorlayan Çin karşısında ticaret/teknoloji savaşları aracılığı ile yerini/gücünü koruma çabası içinde olan ABD, Çin'in bölgeye ilgisinden ve Çin-Rusya ittifakından çok rahatsızdır.²⁷ Bu rahatsızlığını doğrudan, saldırgan bir üslupla dile getirmektedir. ABD Dışişleri Bakanı Pompeo 2019'da yaptığı konuşmada, Arktika'nın bir iktidar ve rekabet alanı haline geldiğini belirterek, Arktika Konseyinin artık bilimsel araştırmalarla yetinme lüksünün olmadığını, bölgeyi bu yeni döneme uyarlaması gerektiğini açıklamıştır. Önerisi, saldırgan ve bölgede askeri amaçlar güden, bölge ülkelerinin çıkarlarını tehdit eden Çin ve Rusya'ya karşı birlikte hareket etmektir (Pompeo, 2019). Aynı yıl bir başka konuşmasında "Arktika Okyanusu'nun, silahlarla dolu ve toprak talebi için yarışan yeni bir Güney Çin Denizi'ne dönüşmesini istiyor muyuz?" diye soran Pompeo 2020'deki konuşmasında ABD'nin, Rusya ve Çin'in Arktika'yı haksız kazançla sömürme niyeti konusunda Arktika Konseyini uyardığını belirtmiştir (Pillsbury, 2020: 152, 142).

Pompeo'nun açıklamalarında hedefe koyduğu Çin-Rusya ittifakı resmi belgelerin de merkezindedir. Yakın dönemde Arktika stratejisini güncelleyen

ABD, Arktika'nın güvenliğini kendi güvenliğini/çıkarlarını doğrudan etkilediğini düşünmekte; Çin ve Rusya ile rekabeti, uzun vadede en önemli sorunu olarak görmektedir. Arktika Stratejisi Raporunda, Rusya'nın bölgede askeri kapasitesini giderek güçlendirmesinden duyulan kaygı ile Çin'in şimdilik askeri gücü olmamakla birlikte ekonomik yatırımları, bilimsel faaliyetleri ile varlığını artırdığı vurgulanmaktadır. ABD'ye göre, bölgede uluslararası kural ve normları zayıflatabilecek bir rol edinme çabasında olan Çin'in, yağmacı/yırtıcı küresel ekonomik tutumunu Arktika'da yineleme riski vardır. Raporda, ABD'nin, "Arktika'ya komşu ülke" türünde bir kategoriye tanımadığı da belirtilmektedir (Department of Defence, 2019). ABD Savunma Bakanlığının Çin askeri gücü hakkında Kongreye sunduğu raporda ise Çin'in Arktika'daki varlığından duyulan endişe daha açık dile getirilmektedir. Raporda, Çin'in bölgede kapasitesini ve çıkarlarını artırmasından Arktika ülkelerinin endişe duyduğu belirtilerek; Çin'in Arktika Okyanusu'nda, nükleer saldırılara karşı caydırıcı olarak denizaltıların konumlandırılmasını da kapsayacak biçimde güçlenen askeri varlığının sivil bir araştırmayla kanıtlanabileceği öne sürülmektedir (Department of Defence, 2019a:114).

Yukarıdaki alıntılardan da anlaşılacağı gibi ABD, Çin'in bölgeye ilgisini, özünde kendi güvenliğini, liderliğini zorlayan, kendi tabirleriyle "Çin tehdidi"nin bir parçası, hatta kanıtı olarak yorumlamaktadır. Çin'in ve Çin-Rusya ittifakının yalnızca ABD'nin değil diğer Arktika ülkelerinin de güvenliğini/çıkarlarını tehdit ettiğini savunarak, konuyu uluslararası bağlama taşımaktadır. Gerek Pompeo'nun konuşmaları gerekse resmi politika belgelerinin bütününe bakıldığında ABD, konuyu; özgür, serbest piyasaya-liberal demokrasiye inanan Batı ile onu tehdit eden otoriter, antidemokratik, özgür piyasa ilişkilerinin olmadığı Çin ve Çin-Rusya ittifakı sorunu olarak sunmaktadır.

Sonuç

Çin, elbette, Arktika'nın coğrafi bir parçası olmadığı için, bölgede egemenlik iddia edemeyeceğinin farkındadır. Ancak, BMDHS'nin açık denizlerle ilgili tanıdığı hakları, taraf devlet olarak Spitsbergen Antlaşması'nın sağladığı olanakları, Arktika ülkeleri arasındaki anlaşmazlıkları, hukuki boşluklara dayalı farklı yorumları, bölgenin öngörülen gelecekte ekonomik, ticari ve askeri açıdan artacak önemini, yaratacağı fırsatları, bu fırsatlardan yararlanmanın gerektirdiği altyapı harcamalarını bilmektedir. Çin'in yapmak istediği, bölge yeniden biçimlenirken dışarıda kalmamak, Arktika'nın geleceğini belirleyen aktörlerden biri olmaktır. Bu amaçla, Çin de ABD gibi, konuyu Çin ve Arktika ikilisi üzerinden değil, uluslararası, hatta insanlığın ortak konusu/sorunu olarak temellendirmektedir.

Arktika Okyanusu'nun kıyıdaş ülkesi olmaması, Çin'in bölgeyle ilişkisinde en zayıf noktası görülebilir. Bu zayıflık Çin'e özgü değildir, bölgeyle yakından ilgilenen Arktika dışı ülkeler için de geçerlidir. NATO üyesi olmaması, siyasi rejimi, devletin ekonomiyi kontrol gücü vb. gibi, Çin karşıtı politikaların gerekçeleri, Arktika konusunda da ileri sürülebilir. Bununla birlikte, ABD dışında Arktika ülkeleriyle ikili ekonomik-ticari ilişkileri, bölgedeki bilimsel araştırmaları, son yıllarda daralan daha da daralacak olan ekonomisine rağmen güçlü sermaye birikimi, Afrika'da ve BKBY kapsamında kazandığı altyapı yatırımları deneyimi, ülkenin güçlü yanlarıdır. Bu nedenle, daha önce vurgulandığı gibi, Çin'in, yeni bir döneme giren Arktika'da hukuki anlaşmazlıkların giderilmesi, bölgenin bu dönemde daha etkili yönetilmesi için, yeni hukuki düzenlemelere gidilmesi ve Arktika Konseyinin yeniden yapılandırılması yönünde girişimde bulunması beklenebilir. Bölgenin gereksindiği altyapı yatırımları için Arktika Altyapı ve Yatırım Bankası²⁸ veya Arktika Fonu kurması muhtemeldir. Ancak bu öngörülerin gerçekleşmesi kolay değildir. Dikkatini Arktika'ya yöneltmiş Avrupa devletleri de Çin'le benzer beklenti içindedir. ABD, Rusya ve diğer egemen devletler bölgenin potansiyel kazançlarını diğerleriyle, özellikle Çin'le paylaşmaya niyetli olmayacaktır. Ayrıca, yeni dönemde bölgenin savunma amaçlı kullanılmasının kolaylaşacak olması da, Çin'in bölgedeki varlığından duyulan kaygıyı besleyecektir.

Çin'in Arktika politikasının geleceğini diğer değişkenlerden, Çin usulü küreselleşme girişimi olan BKBY girişiminden, daha makro bağlamda, mevcut Batı merkezli dünya düzenini değiştirme ve ülkenin "aşağılanma yüzyılı" bir asır sonra artık bütünüyle sona erdirmeye girişiminden bağımsız değerlendirmek doğru olmaz. BKBY, Arktika İpek Yolu, Uzay İpek Yolu, Sağlık İpek Yolu ve geliştirilmesi muhtemel diğer ipek yolları, Çin'i 2049 yılında bir dünya lideri olma hedefine ulaştırması beklenen girişimlerdir. Çin'in sorunu ikinci veya birinci büyük ekonomi olmak değil, kendisini lider ülke konumuna taşıyacak sütunları inşa etmektir. Yüksek teknolojiye/katma değere dayalı üretim, ABD ile yarışacak bilimsel bilgi üretimi, başta yapay zekâ olmak üzere yeni teknolojilerde atılım, ordunun modernizasyonu vb. politikalar, yalnızca ekonomik güç değil, aynı zamanda teknolojik güç, bilim gücü, askeri güç, deniz gücü, uzay gücü olma hedefinin uygulama araçlarıdır. Dolayısıyla Çin'in kutuplara yönelik iştahını artıran yalnızca ticari beklentiler değildir.

ABD ile Çin arasındaki mevcut ticaret savaşının geri planında Çin'in artık küresel sermaye için ucuz imalat üssü olmaktan çıkarak bir üretim ve teknoloji gücü haline gelmesi vardır. Salt ticaret ya da teknoloji savaşı değil; konumunu korumak isteyen mevcut güç ile bu gücü zorlayıcı, oluşmakta olan yeni güç arasında iktidar savaşıdır. BKBY, Arktika İpek Yolu ve diğer türev ipek yollarının sonuçları, başarısı bu mücadelenin geleceğini, 21. Yüzyılda yeni bir dünya düzeninin

kurulup kurulamayacağını etkileyecektir. Arktika, bu güç mücadelesinin, iktidar savaşının mevzilerinden yalnızca biridir. Bölgede bu mücadelenin üçüncü aktörü Rusya'dır. ABD, Rusya ve Çin arasında rekabet alanı haline gelen Arktika'nın geleceğini ve Çin'in bölgedeki konumunu bu rekabetin koşulları ve sonuçları belirleyecektir. Ama bu mücadelenin gidişatı başka değişkenlere de, özellikle, geleceğin belirsizliğini iyice artıran küresel salgın sonrasında koşullarına bağlıdır.

Sonnotlar

¹ Yakın komşuluk, Shetland Adaları'nın kuzey ucunun Kuzey Kutup Dairesi'nin yalnızca 400 km güneyinde kalması, Adalardaki Lerwick'in Kuzey Kutup Dairesine Londra'ya olduğundan daha yakın olmasıyla gerekçelendirilmektedir.

² Singapur'un Arktika politikası için bkz. (Bennet, 2018).

³ Arktika ülkelerinin siyasal ve yönetsel sistemleri için bkz. (Poelzer ve Wilson, 2014).

⁴ Madde 1: "Yüksek âkit taraflar, işbu Antlaşmanın koyduğu kurallar çerçevesinde, Norveç'in Spitsbergen Takımadaları üzerindeki mutlak egemenliğini tanımayı kabul ederler."

⁵ 234. madde: "Kıyı devletleri, münhasır ekonomik alanları içindeki buzla kaplı alanlarda, özellikle sert iklim koşullarının veya yılın çoğunda buzla kaplı alanların seyrüseferi engellemesi veya seyrüsefer için olağanüstü tehlike yaratması ve deniz çevresi kirliliğinin ekolojik dengesi geri dönmeyecek biçimde bozulmasına neden olması hallerinde, gemilerden kaynaklanacak deniz kirliliğini önlemek, azaltmak ve kontrol etmek üzere, ayırım gözetmeyen yasa ve düzenlemeleri çıkarma ve uygulama hakkına sahiptir." (United Nations Convention on the Law of the Sea).

⁶ Tam metin için bkz. (<http://www.imo.org/en/>)

⁷ Treaty between Norway, The United States of America, Denmark, France, Italy, Japan, the Netherlands, Great Britain and Ireland and the British overseas Dominions and Sweden concerning Spitsbergen (<http://library.arcticportal.org>).

⁸ İngiliz sömürgeleri olarak Antlaşmayı imzalayan Avustralya, Kanada, Güney Afrika, Hindistan ve Yeni Zelanda ile birlikte imzacı devlet sayısı 14'tür.

⁹ 1959 tarihli Antarktika Antlaşması'nı 1995 yılında imzalayan Türkiye, Antarktika'da danışman ülke statüsündedir. Antarktika'ya 2017'de başlatılan ulusal bilimsel seferlerin dördüncüsü Şubat 2020'de yapılmıştır. Türkiye'nin 2015 yılında Arktika Konseyine yaptığı başvuru henüz sonuçlanmamıştır. Kuzey Kutbu'na (Svalbard Adaları) ilk bilimsel sefer ise 11-26 Temmuz 2019 tarihleri arasında yapılmıştır (Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, t.y.; TÜBİTAK, 2020; <https://www.aa.com.tr/tr/bilim-teknoloji/>).

¹⁰ Arktika coğrafyası, Svalbard tarihi, yönetimi, topografyası, florası ve faunası üzerine bkz. (Bozkurt, 2019). Yazarın 1995, 1996 ve 2015 yıllarında Svalbard Takımadalarına yaptığı üç yolculuğun izlenimlerini içeren bu kitap, Svalbard tarihi, coğrafyası, ekolojisi ve yönetimi üzerine bilindiği kadarıyla Türkçe ilk telif eseridir.

¹¹ Act of 17 July 1925 relating to Svalbard, <http://app.uio.no/>

¹² Turistlerin hızlı değişim sürecindeki yerlerin, değişmeden önceki halini görme arayışında olmalarını niteleyen kavram (Palma vd., 2019: 219).

¹³ Bölgedeki araştırma, eğitim etkinliklerinin detayı için bkz. (Misund, 2017).

¹⁴ Örneğin, 2010'da Çinli bir tuğamiralın "BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne göre Kuzey Kutbu ve onu çevreleyen alanlar herhangi bir ülkeye ait değildir; bütün insanların ortak zenginliğidir" açıklamasının ardından 2013'te Dışişleri Bakanlığı sözcüsü, Arktika'yla ilgili konuların yalnızca bölgesel değil, iklim değişikliği, seyrüsefer konularını da içeren bölgelerarası bir sorun olduğunu ifade etmiştir (Kopra, 2013: 110).

¹⁵ Vision for Maritime Cooperation under the Belt and Road.

¹⁶ China's Arctic Policy (2018).

¹⁷ 1996'da kurulan, sekiz Arktika ülkesinin üye olduğu konsey. Ana işlevi, Arktika devletleri, yerli topluluklar ve diğer Arktika yerleşikleri arasında, sürdürülebilir kalkınma, çevre koruma vb. ortak Arktika konuları üzerinde işbirliği, etkileşim ve eşgüdümü geliştirmektir. Konseye, üye ülkeler dışındakiler *daimi katılımcılar* ve *gözlemciler* olmak üzere iki kümede katılabilmektedir. İlk grup bölgedeki yerli halk temsilcilerini; ikinci grup Arktika ülkesi olmayan diğer devletleri, küresel, bölgesel hükümetlerarası örgütleri, parlamentolararası örgütler ile hükümet dışı kuruluşları içermektedir. Almanya, Hollanda, Polonya ve Birleşik Krallık 1998'de; Fransa 2000'de; İspanya 2006'da; İtalya, Çin, Hindistan, Japonya, Singapur ve G. Kore 2013'te ve İsviçre 2017'de gözlemci ülke olmuştur (<https://arctic-council.org/en/about/#>). Konseye gözlemci olarak katılmak için 2013'te başvuran AB'nin başvurusu henüz sonuçlanmamıştır. Konsey hakkında bkz. (Graczyk ve Koivurova, 2014; Heininen vd., 2016; Lackenbauer vd., 2017).

¹⁸ Zhou Enlai'nin 1955'te Bandung Konferansı konuşmasında barış içinde birarada yaşamamanın ilkeleri olarak açıkladığı, Konferanşa da benimsenen bu ilkeler, egemenliğe ve toprak bütünlüğüne karşılıklı saygı, karşılıklı saldırmazlık, içişlerine müdahale etmemek, eşitlik ve karşılıklı yardırdır.

¹⁹ ABD ekonomisi Haziran 2020 sonunda yıllık %32,9'lık oranla, 1947'den bu yana en büyük daralmayı yaşamıştır (Parpart, 2020).

²⁰ Lukin (2018), Çin'in Rusya ekonomisinin sekiz katı ekonomik gücünden hareketle iki ülke arasındaki siyasal güç eşitliğinin uzun erimde siyasal eşitsizliğe dönüşerek Rusya'nın İpek Yolu hattında bağımlı bir devlete (*tributary state*) dönüşme olasılığını öne sürmektedir.

²¹ Çin ayrıca, Norveç'in Svalbard'daki bilimsel araştırmalara getirmek istediği, araştırmaların doğa bilimleri ile sınırlandırılması ve yayınların İngilizce yapılmasını öngören düzenlemeye de itiraz etmiştir. Çin Kutup Enstitüsü, Spitsbergen Antlaşması uyarınca taraf devletlere eşit muamele yapılması gerektiğini belirterek sosyal bilimler dahil istediği her tür araştırmayı yapmaya hakkı olduğunu bildirmiştir (<https://www.highnorthnews.com>).

²² Örneğin, Xi Jinping, 2017'de Pekin'de yapılan 1. BKY Forumunda yaptığı konuşmada, kazan-kazan işbirliğine dayanan; ülkelerin egemenliğine, onuruna, toprak bütünlüğüne, kalkınma modeline, toplumsal sistemine, temel çıkarlarına ve ana kaygılarına saygı duyulan yeni bir uluslararası düzen ihtiyacını dile getirmiştir (Sezen, 2017). Çin dış politikası, uluslararası düzen ve Çin'in konumu ile Çin'in yeni bir uluslararası ilişkiler disiplini arayışları üzerine tartışmalar için bkz. (Tan, 2018; Zhu, 2016; Feng, 2019; Flint ve Zhang, 2019; Lu, 2019; Amitav, 2019).

²³ Afyon Savaşlarının sonucu ülkenin yalnızca yarı sömürge haline gelmesi değildir. İngiliz işgali altındaki Şanghay'da bir parkın girişindeki, "köpekler ve Çinliler giremez" ifadesi (Ren, 2013: 56), Çinlilerin kendi topraklarında maruz kaldığı davranışın niteliğini yeterince göstermektedir.

²⁴ Bkz. (Lackenbauer vd., 2018; Koivurova vd., 2019; Kopra, 2019; Danish Defence Intelligence Service, 2019: 11-17).

²⁵ Trump'ın 2019'da satın almaya niyetlendiği, Danimarka'nın Arktika'yla bağlantısını sağlayan Grönland Adası üzerinden yaşanan rekabet için bkz. (Krivorotov, 2020).

²⁶ Arktika toprağının %29'unu Rusya'nın oluşturduğu (4,9 milyon km²) tahmin edilmektedir (Galimullin ve Matveenکو, 2019: 306).

²⁷ Arktika'da Çin-Rusya ittifakının detayları, ittifak karşısında ABD'nin tutumunu ABD perspektifinden değerlendirme için bkz. (Wishnick, 2019).

²⁸ Çin sermayesinin jeopolitik dengeyi bozacak şekilde Arktika'ya aktığına, devlet güdümlü Çin yatırımlarının ABD kaynaklarıyla dengelenemeyeceğini, ABD'nin diğer ülkelerle birlikte altyapı için alternatif kaynaklar yaratması gerektiğini belirten Berbrick ve Pincus (2018), serbest piyasa ilkelerine göre çalışacak bir Arktika Kalkınma Bankası aracılığı ile bölgede kalkınmanın desteklenmesini önermektedir.

Kaynakça

Alexeeva O ve Lasserre F (2012). The Snow Dragon: China's Strategies in the Arctic. *China Perspectives*, 2012 (3), 61-68.

Amitav A (2019). From Heaven to Earth: "Cultural Idealism" and "Moral Realism" as Chinese Contributions to Global International Relations. *The Chinese Journal of International Politics*, 12 (4), 467-494.

Sezen S (2021). Çin Arktika'da: Arktika İpek Yolu. *Mülkiye Dergisi*, 45 (2), 389-418.

Anderson D H (2009). The Status Under International Law of the Maritime Areas Around Svalbard. *Ocean Development & International Law*, 40, 373-384.

Arctic Council (2009). *Arctic Marine Shipping Assessment 2009 Report*. 2nd printing, https://www.pmel.noaa.gov/arctic-zone/detect/documents/AMSA_2009_Report_2nd_print.pdf. Son erişim tarihi, 23.07.2020.

Bankes N ve Koivurova T (2014). Legal Systems. İçinde: J N Larsen ve G Fondahl (der). *Arctic Human Development Report: Regional Processes and Global Linkages*, Denmark: Norden, 221-254. <http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:788965/FULLTEXT03.pdf>. Son erişim tarihi, 21.07.2020.

Base D (2019). Germany: A new (non-)Arctic power?. İçinde: L Heininen, H Exner-Pirot ve J Barnes (der), *Redefining Arctic Security: Arctic Yearbook 2019*, Akureyri, Iceland: Arctic Portal, 379-395. <https://arcticyearbook.com>. Son erişim tarihi, 24.07.2020.

Bennett M M (2018). Singapore: The “Global City” in a Globalizing Arctic. *Journal of Borderlands Studies*. 33 (2), 289-310.

Berbrick W ve Pincus R (2018). 10 Big Ideas to “Up America’s Game in the Arctic”. <https://nationalinterest.org/feature/10-big-ideas-‘-america’s-game-arctic’-31622>. Son erişim tarihi, 04.08.220.

Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (t.y.). *Ulusal Kutup Bilim Programı (2018-2022)*. http://kare.mam.tubitak.gov.tr/sites/images/kare_mam/ulusal_kutup_bilim_programi.pdf. Son erişim tarihi, 15.07.2020.

Bozkurt Ö (2019). *Soğuk Kıyılar: Kutup Toprağı Svalbard Çevresinde Seyir*. İstanbul: Denizler Kitabevi.

China’s Arctic Policy (2018). The State Council Information Office of the People’s Republic of China, January 2018, <http://www.scio.gov.cn/zfbps/32832/Document/1618243/1618243.htm>. Son erişim tarihi, 09.04. 2018.

Congressional Research Service (2019). Changes in the Arctic: Background and Issues for Congress. R41153, <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R41153/143>. Son erişim tarihi, 17.07.2020.

Danish Defence Intelligence Service (2019). Intelligence Risk Assessment 2019. Copenhagen <https://fe-ddis.dk/SiteCollectionDocuments/FE/EfterretningsmaessigeRisikovurderinger/Intelligence%20Risk%20Assessment%202019.pdf>. Son erişim tarihi, 15.08.2020.

Department of Defence (2019). Report to Congress: Department of Defense Arctic Strategy. <https://media.defense.gov/2019/Jun/06/2002141657/-1/-1/1/2019-DOD-ARCTIC-STRATEGY.PDF>, Son erişim tarihi, 14.07.2020.

Department of Defence (2019a). Annual Report to Congress: Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2019. https://media.defense.gov/2019/May/02/2002127082/-1/-1/1/2019_CHINA_MILITARY_POWER_REPORT.pdf. Son erişim tarihi, 27.06.2019.

Farré A B vd. (2014). Commercial Arctic shipping through the Northeast Passage: Routes, Resources, Governance, Technology, and Infrastructure. *Polar Geography*, 37(4), 298-324.

Feng Z (2019). The Xi Jinping Doctrine of China's International Relations. *Asia Policy*, 14 (3), 7-23.

Flint C ve Zhang X (2019). Historical-Geopolitical Contexts and the Transformation of Chinese Foreign Policy. *The Chinese Journal of International Politics*, 12(3), 295-331.

Galimullin E ve Matveenko Y (2019). The ongoing formation of Russia's Arctic policy: a new stage?. İçinde: L Heininen, H Exner-Pirot ve J Barnes (der), *Redefining Arctic Security: Arctic Yearbook 2019*, Akureyri, Iceland: Arctic Portal, 305-321. <https://arcticyearbook.com>. Son erişim tarihi, 24.07.2020.

Goh S N (2018). Challenges of Polar Silk Road, Feb 1. <https://www.straitstimes.com/asia/east-asia/challenges-of-polar-silk-road>. Son erişim tarihi, 11.02.2018.

Government of Canada (2019). Arctic and Northern Policy Framework -Safety, security, and defence chapter-<https://www.rcaanc-cirnac.gc.ca/eng/1562939617400/1562939658000>. Son erişim tarihi, 31.07.2020.

Graczyk P ve Koivurova T (2014). A new era in the Arctic Council's external relations? Broader consequences of the Nuuk observer rules for Arctic governance. *Polar Record*, 50(3), 225-236.

Grydehøj A (2014). Informal diplomacy in Norway's Svalbard policy: the intersection of local community development and Arctic international relations. *Global Change, Peace & Security*, 26 (1), 41-54.

Havnes H ve Seland J M (2019). The Increasing Security Focus in China's Arctic Policy, July 16. <https://www.thearcticinstitute.org/increasing-security-focus-china-arctic-policy/>. Son erişim tarihi, 17.07.2020.

Heininen L, Everett K, Padrtova B ve Reissell A (2020). *Arctic Policies and Strategies-Analysis, Synthesis, and Trends*. Laxenburg: International Institute for Applied Systems Analysis. http://pure.iiasa.ac.at/id/eprint/16175/1/ArcticReport_WEB_new.pdf. Son erişim tarihi, 24.07.2020.

Heininen L, Exner-Pirot H ve Plouffe J (der) (2016). *Arctic Yearbook 2016*. Akureyri, Iceland: Northern Research Forum, https://issuu.com/arcticportal/docs/ay2016_final. Son erişim tarihi, 21.07.2020.

Sezen S (2021). Çin Arktika'da: Arktika İpek Yolu. *Mülkiye Dergisi*, 45 (2), 389-418.

HM Government (2013). Adapting to Change: UK policy towards the Arctic. London: Polar Regions Department, Foreign and Commonwealth Office. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/251216/Adapting_To_Change_UK_policy_towards_the_Arctic.pdf. Son erişim tarihi, 24.07.2020.

HM Government (2018). Beyond the Ice: UK policy towards the Arctic. London: Polar Regions Department, Foreign and Commonwealth Office. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/697251/beyond-the-ice-uk-policy-towards-the-arctic.pdf. Son erişim tarihi, 24.07.2020.

Huanga L, Lasserreb F ve Alexeevac O (2015). Is China's interest for the Arctic driven by Arctic shipping potential. *Asian Geographer*, 32 (1), 59-71.

Hsiung C W ve Røseth T (2019). The Arctic Dimension in Sino-Russian Relations. İçinde: J I Bekkevold ve B Lo (der), *Sino-Russian Relations in the 21st Century*, y.y: Palgrave Macmillan, 167-187.

<http://app.uio.no/ub/ujur/oversatte-lover/data/lov-19250717-011-eng.pdf>. Son erişim tarihi, 02.06.2018.

http://library.arcticportal.org/1909/1/The_Svalbard_Treaty_9ssFy.pdf. Son erişim tarihi, 02.06.2018.

<http://www.imo.org/en/MediaCentre/HotTopics/polar/Documents/POLAR%20CODE%20TEXT%20AS%20ADOPTED.pdf>. Son erişim tarihi, 16.07.2020.

<http://www.imo.org/en/MediaCentre/HotTopics/polar/Pages/default.aspx>. Son erişim tarihi, 16.07.2020.

<https://arctic-council.org/en/about/#>. Son erişim tarihi, 11.07.2020.

<https://pag.arcticportal.org/about-pag>. Son erişim tarihi, 14.07.2020.

<https://www.aa.com.tr/tr/bilim-teknoloji/turk-bilim-insanlari-rotayi-kuzey-kutbuna-cevirdi/1550592>. Son erişim tarihi, 15.07.2020.

<https://www.afops.org/m11.php>. Son erişim tarihi, 14.07.2020.

<https://www.arctictoday.com/chinas-first-nuclear-icebreaker-could-serve-as-test-platform-for-future-nuclear-aircraft-carriers/>. Son erişim tarihi, 02.08.2020.

<https://www.cnarc.info/organization>. Son erişim tarihi, 14.07.2020.

<https://www.greengrowthknowledge.org/sites/default/files/downloads/policy-database/CHINA%29%20The%2012th%20Five-Year%20Plan%20%282011-2015%29.pdf>. Son erişim tarihi, 18.07.2020.

<https://www.highnorthnews.com/en/svalbard-treaty-100-years-journey-terra-nullius-all-mans-land>. Son erişim tarihi, 27.07.2020.

Jørgensen-Dahl A (2010). Arctic Oil and Gas. <http://www.arctis-search.com/Arctic+Oil+and+Gas>, Son erişim tarihi, 10.07.2020.

Kirchberger S (2016). China's Maritime Interests in the Arctic Region: Military Capabilities and Possible Intentions. İçinde: S Bruns ve A Neumann (der), *Maritime Security Challenges: Focus High North Papers from the Kiel Conference 2016*, y.y: Institute for Security Policy Kiel University, 34-45.

Koivurova T (2008). Alternatives for an Arctic Treaty-Evaluation and a New Proposal. *Review of European, Comparative & International Environmental Law (RECIEL)*, 17 (1), 14-26.

Koivurova T vd. (2019). *China in the Arctic and the Opportunities and Challenges for Chinese-Finnish Arctic Co-operation*. y.y.: Prime Minister's Office. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161371/8-2019-China_Arctic_andFinland.pdf. Son erişim tarihi, 24.07.2020.

Kopra S (2013). China's Arctic Interests. İçinde: L Heininen (der), *The Arctic of Regions versus the Globalised Arctic: Arctic Yearbook 2013*, Akureyri, Iceland: Northern Research Forum, 107-123. <https://arcticyearbook.com>. Son erişim tarihi, 04.08.2020.

Kopra S (2019). China in the Polar "Zone of Peace", November 15. <https://www.echo-wall.eu/knowledge-gaps/china-polar-zone-peace>. Son erişim tarihi, 05.08.2020.

Krivorotov A (2020). North Atlantic in China-U.S. Relations. İçinde: E I Safronova (der), *China in Global and Regional Policy (Annual)*, (25), 168-183. <http://library.arcticportal.org/1984/1/103%20-%20Greenland%20in%20US-CHN.pdf>. Son erişim tarihi, 15.08.2020.

Lackenbauer P W, Lajeunesse A, Manicom J ve Lasserre F (2018). *China's Arctic Ambitions and What they Mean for Canada?*. Alberta: The University of Calgary Press.

Lackenbauer P W, Nicol H ve Greaves W (2017). *One Arctic: The Arctic Council and Circumpolar Governance*, Canada: Canadian Arctic Resources Committee & the Centre on Foreign Policy and Federalism.

Lajeunesse A ve Lackenbauer P W (2018). China's Arctic Ambitions: The New Arctic Policy of a "Near-Arctic State", Feb 2. <https://ipolitics.ca/article/chinas-arctic-ambitions-new-arctic-policy-near-arctic-state/>. Son erişim tarihi, 02.06.2018.

Liu, C (2018). China's role in Arctic governance "cannot be ignored", 22 November. <http://www.globaltimes.cn/content/1128626.shtml>. Son erişim tarihi, 17.07.2020.

Lu P (2019). Chinese IR Sino-centrism tradition and its influence on the Chinese School Movement. *The Pasific Review*, 32(2), 150-167.

Lukin A (2018). Putin's Silk Road Gamble, https://www.washingtonpost.com/news/worldpost/wp/2018/02/08/putin-china/?utm_term=.e0e9d9042aab. Son erişim tarihi, 09.04.2018.

Misund O A (2017). Academia in Svalbard: an increasingly important role for research and education as tools for Norwegian policy. *Polar Research*, 36 (1), 1-8.

Öğütçü M (2019). China's Belt and Road Initiative: How has China's energy security changed over the past decade. *Policy Brief*, PB-19/33, Rabat: Policy Center for the New South.

Palma D vd. (2019). Cruising the marginal ice zone: climate change and Arctic tourism. *Polar Geography*, 42 (4), 215-235.

Parpart U (2020). US tanks, China grows and their currencies show it, July 31. https://asiatimes.com/2020/07/us-tanks-china-grows-and-their-currencies-show-it/?mc_cid=c815192955&mc_eid=95c05a62e2. Son erişim tarihi, 31.07.2020.

Pillsbury M (der) (2020). *A Guide to the Trump Administration's China Policy Statements*. Washington DC: Hudson Institute.

Poelzer G ve Wilson G N (2014). Governance in the Arctic: Political Systems and Geopolitics. İçinde: J N Larsen ve G Fondahl (der), *Arctic Human Development Report: Regional Processes and Global Linkages*, Denmark: Norden, 185-222. <http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:788965/FULLTEXT03.pdf>. Son erişim tarihi, 21.07.2020.

Pompeo M R (2019). Looking North: Sharpening America's Arctic Focus, Speech, Rovaniemi, Finland, May 6. (<https://www.state.gov/looking-north-sharpening-americas-arctic-focus/>). Son erişim tarihi, 29.07.2020.

Ren X (2013). *The Chinese Dream: What it Means for China and the Rest of the World*. Beijing: New World Press.

Schaller B (2019). The Forgotten Spirit of Gorbachev. İçinde: L Heininen, H Exner-Pirot ve J Barnes (der), *Redefining Arctic Security: Arctic Yearbook 2019*, Akureyri, Iceland: Arctic Portal, 87-88.

Sergunin A ve Konyshv V (2018). Russia's Arctic Strategy. İçinde: I Studin (der), *Russia: Strategy, Politics, and Administration*, London: Palgrave, 135-144.

Sezen S (2017). Bir Kuşak ve Bir Yol Projesi: 21. Yüzyılın Yapı Taşı mı?. *Dünya*, 21 Haziran, 17.

Stephenson S R, Smith L C, Brigha L W ve Gnew, J A (2013). Projected 21st- century changes to Arctic marine Access. *Climatic Change*, 118 (3-4), 885-899.

Svalbard (2009). Report No. 22 (2008-2009) to the Storting, y.y: Norwegian Ministry of Justice and Public Security.

Svalbard (2017). Meld. St. 32 (2015-2016) Report to the Storting (white paper), Norwegian Ministry of Justice and Public Security. <https://www.regjeringen.no/contentassets/379f96b0ed574503b47765f0a15622ce/en-gb/pdfs/stm201520160032000engpdfs.pdf>, Son erişim tarihi, 16.07.2020.

Tan S (2018). China and the Future International Order(s). *Ethics & International Affairs*, 32 (1), 31-43.

The 13th Five-Year Plan for Economic and Social Development of The People's Republic of China (2016–2020) (2016). Beijing: Central Compilation & Translation Press. <http://en.ndrc.gov.cn/newsrelease/201612/P020161207645765233498.pdf>. Son erişim tarihi, 19.11.2019.

The Common Programme and other Documents of the First Plenary Session of the Chinese People's Political Consultative Conference (1950). Peking: Foreign Languages Press.

The Governor of Svalbard (2018). https://www.sysselmannen.no/contentassets/5f9275a042644c38af66cbd43a4ade7f/info-folder_sysselmannen_engelsk.pdf. Son erişim tarihi, 16.07.2020.

TÜBİTAK Kutup Araştırmaları Merkezi (2020). Ulusal Kutup Bilim Programı (2018-2022) 5. İzleme ve Değerlendirme Raporu (Ocak - Haziran 2020). http://kare.mam.tubitak.gov.tr/sites/images/kare_mam/5._izleme_ve_degerlendirme_raporu.pdf. Son erişim tarihi, 15.07.2020.

United Nations Convention on the Law of the Sea. http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf. Son erişim tarihi, 02.06.2018.

Vision for Maritime Cooperation under the Belt and Road. http://www.xinhuanet.com/english/2017-06/20/c_136380414.htm. Son erişim tarihi, 10.06.2018.

Wang S (2019). China's Antarctic Program and the Antarctic Treaty System. <https://www.ispionline.it/en/pubblicazione/chinas-antarctic-program-and-antarctic-treaty-system-23526>. Son erişim tarihi, 10.07.2020.

Wishnick E (2017). *China's Interests and Goals in the Arctic: Implications for the United States*. Pennsylvania: U.S. Army War College Press.

Wishnick E (2019). Russia and the Arctic in China's Quest for Great-Power Status. İçinde: A J Tellis, A Szalwinski ve M Wills (der), *Strategic Asia 2019: China's Expanding Strategic Ambitions*, Seattle & Washington DC: The National Bureau of Asian Research, 49-78.

Sezen S (2021). Çin Arktika'da: Arktika İpek Yolu. *Mülkiye Dergisi*, 45 (2), 389-418.

Wither J K (2018). Svalbard. *The RUSI Journal*, 163 (5), 28-37.

Workman D (2020). Top 15 Crude Oil Suppliers to China, July 11. <http://www.worldstopexports.com/top-15-crude-oil-suppliers-to-china/>. Son erişim tarihi, 23.07.2020.

Xi J (2017). Improve our Ability to Participate in Global Governance. *The Governance of China*, Vol. II, Beijing: Foreign Language Press, 487-490.

Zhang C (2020). China's "Arctic Silk Road" projects. <https://chinadialogueocean.net/12569-chinas-arctic-silk-road-projects/>. Son erişim tarihi, 10.07.2020.

Zhu Z (2016). *China's new diplomacy: rationale, strategies and significance*, 2nd Ed., Oxon-New York: Routledge.

Ek: Arktika Konseyinde gözlemci ülkelerin politika belgeleri

<i>Gözlemci ülkeler</i>	<i>Politika belgeleri</i>
Birleşik Krallık	Buzun Ötesinde: Birleşik Krallık Arktika Politikası (2018): Değişime Uyarlanma: Birleşik Krallık Arktika Politikası (2013)
Almanya	Almanya Arktika Politikasının İlkeleri: Sorumluluk Almak, Fırsatları Yakalamak (2013)
Kore Cumhuriyeti	Kore Cumhuriyeti Arktika Politikası (2013)
Hollanda	Kutup Pozisyonu NL 2.0: Hollanda Kutup Programı 2016-2020 Stratejisi (2014)
Fransa	Büyük Arktika Mücadelesi: Ulusal Arktika Yolharitası (2015)
Japonya	Japonya'nın Arktika Politikası (2015)
İtalya	İtalyan Arktika Stratejisine Doğru: Ulusal İlkeler, 2015 (güncelleme 2016)
İspanya	İspanya Kutup Stratejisi İlkeleri (2016)
Çin Halk Cumhuriyeti	Çin'in Arktika Politikası (2018)

Kaynak: Heininen vd., 2020: 24.